SERGIU COGUT
Institutul de Filologie
(Chişinău)

DIALOGUL SOCRATIC AL LUI PLATON ŞI POLIFONIA BAHTINIANĂ

Gânditorul care a iniţiat un adevărat cult al dialogului ca metodă de a ajunge la adevăr a fost Socrate. Fiu al unei moaşe, el se considera învestit cu această misiune, care în cazul lui se manifestă prin contribuţia adusă la naşterea adevărului. Metoda sa de a dialoga cu interlocutorii, de el numită maieutică sau, după cum menţionează M. Bahtin în monografia sa dedicată poeticii lui Dostoievski, „de obstetrică" [1, p. 152], îi permite savantului rus să susţină: „…Socrate nu s-a proclamat nicicând posesor individual al unui adevăr gata format." [1, p. 152]. Analizând ceea ce tradiţia genurilor din domeniu seriosilarului a numit „dialog socratic", marele teoretician literar al secolului trecut accentuează câteva caracteristici ale acestuia: 1) „Subliniem că reprezentările socratice despre natura dialogală a adevărului, deşi stăteau la baza carnavalescă populară a genului «dialogului socratic» şi îi determinau forma, erau departe de a-şi găsi întotdeauna expresia în conţinutul diverselor dialoguri. Conţinutul dobândea adesea un caracter monologic, în contradicţie cu ideea formativă a genului." [1, p. 152]; 2) „Cele două metode fundamentale în «dialogul socratic» erau sincriza şi anacriza. Prin sincriză se înţelegea confruntarea diferitor puncte de vedere asupra unui anume obiect. (…) Prin anacriză se înţelegeau metodele de incitare, de provocare la cuvânt a interlocutorului, procedeele de a-l forţa să-şi exprime părerea şi s-o exprime până la capăt. Socrate era un mare maestru al anacrizei: el avea darul de a-i face pe oameni să vorbească, să îmbrace în cuvinte părerile lor obscure, dar preconcepute şi tenace, de a le explica prin cuvinte şi de a demasca astfel falsitatea şi inconsistenţa lor" [1, p. 152-153]; 3) Acest gen a fost cel care pentru prima dată în istoria literaturii a ales să utilizeze în postură de eroi oameni care pot fi apreciaţi drept ideologi. Astfel, M. Bahtin menţionează: „Ideolog este în primul rând Socrate însuşi, ideologi sunt şi toţi interlocutorii săi – discipolii săi, sofiştii, oameni simpli pe care-i atrage în dialog şi face din ei «ideologi fără voie», iar evenimentul care se petrece în «dialogul socratic» (sau mai exact apare reprodus în el) este un eveniment pur ideologic de căutare şi de încercare a adevărului" [1, p. 153]. Aşa după cum s-a precizat deja, Socrate avea destui discipoli care să îl venereze şi să facă din el figură dominantă în scrierile lor, unii dintre ei devenind la fel gânditori de renume şi fondatori ai unor celebre şcoli filosofice. Însă nu trebuie trecut cu vederea amănuntul că Socrate însuşi a avut dascăli, iar cea care e recunoscută drept profesoara lui de retorică se numea Aspasia, hetaira ilustrului om politic atenian Pericle şi care, de fapt, a trăit aproape 20 de ani alături de el ca soţie.

Dintre discipolii lui Socrate, desigur, cel mai remarcabil a fost filosoful Platon, care mai târziu a fondat şi a condus prestigioasa şcoală din Atena numită Academia, deoarece a fost întemeiată acolo unde era venerat mormântul eroului mitic Academos. Activitatea acestei şcoli va dura aproape un mileniu, atrăgând tineri din toată Grecia, chiar şi din Roma, iar cel care a succedat lui Platon la conducerea ei a fost nepotul şi discipolul acestuia, Speusip. Însă cel mai celebru discipol pe care l-a avut marele filosof a fost

BDD-A25962 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:26 UTC)

Aristotel, adevărată minte enciclopedică a lumii antice, dar care ulterior s-a îndepărtat de maestrul său, fondând prestigiosul Lykeion, cunoscut şi ca şcoala peripatetică ce avea să rivalizeze mai târziu cu Academia platonică.

Anume Platon este cel care a scris dialogurile socratice analizate de M. Bahtin. Caracterizând aceste scrieri platonice în celebra sa carte *Despre viețile şi doctrinele filosofilor*, Diogenes Laertios ne informează că: „…Socrate, auzindu-l pe Platon citind dialogul *Lysis*, exclamă: «Pe Heracle, câte plăsmuiri îmi atribuie tânărul acesta mie!». Într-adevăr, Platon scrisese în dialog nu puține lucruri pe care Socrate nu le spusese niciodată" [2, p. 135].

Autorul antic îşi începe descrierea propriu-zisă a lucrărilor platonice, definind paralel dialogul şi dialectica după cum urmează: „Un dialog este un discurs format din întrebări şi răspunsuri asupra unor chestiuni filosofice sau politice, cu respectarea caracterului persoanelor care vorbesc şi felului lor de a vorbi. Dialectica este arta de a vorbi, prin care combatem sau susținem o temă cu ajutorul întrebărilor şi răspunsurilor celor care discută." [2, p. 138]. În continuare, antologatorul grec ne propune această clasificare a scrierilor marelui filosof: „Dialogul platonic are două caractere generale: unul destinat pentru a învăța, altul pentru a cerceta. Cel dintâi se împarte şi el în două categorii: teoretic şi practic; la rândul lor, teoreticul se subîmparte în fizic şi logic, iar practicul în etic şi politic. Dialogul de cercetare se împarte, mai întâi, în două diviziuni principale: exercitarea minții, iar cealaltă – victoria în controversă. Partea care urmăreşte exercitarea minții are şi ea două subdiviziuni, una înrudită cu arta moaşei şi alta care pune la probă; cea care urmăreşte controversa este, de asemenea, alcătuită dintr-o parte care aduce critică şi alta care distruge tezele" [2, p. 138]. Această grupare a dialogurilor este însoțită şi de alte clasificări pe care le reproduce Diogenes Laertios. Dintre acestea, una se prezintă astfel: „Unele dialoguri sunt numite dramatice, altele narative, iar altele mixte" [2, p. 138], dar, susține autorul antic, „acest mod de a clasifica dialogurile este mai potrivit pentru dramă decât pentru filosofie" [2, p. 138]. Urmează o clasificare operată ținându-se cont de domeniul problemelor abordate de către Platon în dialogurile sale. Aşadar, „*Timaios*, spre exemplu, tratează despre natură; *Politicul*, *Cratylos*, *Parmenide* şi *Sofistul* aparțin genului logic; *Apologia*, *Criton*, *Phaidon*, *Phaidros* şi *Banchetul*, ca şi *Menexenos*, *Cleitophon*, *Epistolele*, *Philebos*, *Hipperchos* şi *Rivalii*, genului etic; în fine, *Republica*, *Legile*, *Minos*, *Epinomis* şi *Atlanticul* tratează despre politică. Categoriei maieutice îi aparțin cei doi *Alcibiade*, *Theages*, *Lysis* şi *Lacbes*, pe când *Euthyphron*, *Menon*, *Ion*, *Charmides* şi *Theaitetos* ilustrează metoda care pune la probă. *Protagoras* aparține genului critic, iar genului distrugător de teze – *Euthydemos*, *Gorgias* şi cele două dialoguri cu titlul *Hippias*" [2, p. 138]. Apoi, citându-l pe un oarecare Thrasyllos, antologatorul ne furnizează următoarele informații, din care aflăm că există o clasificare a dialogurilor lui Platon ce depistează 9 tetralogii, dar trebuie să se ia în considerare următoarea remarcă: „…*Republica* e luată ca o singură lucrare şi *Legile* la fel. Prima lui tetralogie are un subiect comun, căci vrea să prezinte în ce fel îşi duce viața filosoful. Fiecărei lucrări, Thrasyllos îi dă două titluri: unul luat de la numele interlocutorului, celălalt din subiect. Această primă tetralogie deci, începe cu un dialog probatoriu, *Euthyphron*, sau *Despre pietate*; în al doilea rând vine un dialog etic *Apologia lui Socrate*; în al treilea, *Criton*, sau *Despre ceea ce trebuie făcut*, dialog etic, şi în al patrulea, *Phaidon*, sau *Despre suflet*, tot un dialog etic. A doua tetralogie începe cu *Cratylos*, sau *Despre justețea numelor*, dialog logic, urmat de *Theaitetos*, sau *Despre ştiință*, dialog probatoriu, apoi *Sofistul*, sau *Despre real*, dialog

BDD-A25962 © 2009 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:26 UTC)

logic, şi la urmă *Politicul*, sau *Despre regalitate*, tot un dialog logic. A treia tetralogie începe cu dialogul logic *Parmenide*, sau *Despre idei*; apoi *Philebos*, sau *Despre plăcere*, un dialog etic; pe urmă *Banchetul*, sau *Despre bine*, dialog etic, şi *Phaidros*, sau *Despre iubire*, tot dialog etic. A patra tetralogie începe cu *Alcibiade* sau *Despre natura omului*, dialog maieutic, urmat de un al doilea *Alcibiade*, sau *Despre rugăciune*, tot maieutic, pe urmă vine *Hipparchos* sau *Lacomul de câştig*, dialog etic, şi *Rivalii*, sau *Despre filozofie*, tot etic. A cincea tetralogie cuprinde mai întâi un dialog maieutic, *Theage*s, sau *Despre filozofie*; pe urmă unul probatoriu, *Charmides*, sau *Despre cumpătare*; apoi *Laches*, sau *Despre bărbăţie*, dialog maieutic, şi *Lysis*, sau *Despre prietenie*, tot maieutic. A şasea tetralogie începe cu *Euthydemos*, sau *Eristicul*, dialog distructiv, urmat de *Protagoras*, sau *Sofiştii*, dialog polemic, apoi *Gorgias*, sau *Despre retorică*, dialog distructiv, şi *Menon*, sau *Despre virtute*, dialog probatoriu. A şaptea tetralogie conţine mai întâi două dialoguri distructive, cu titlul comun *Hippias*, primul *Despre frumos*, al doilea *Despre minciună*; pe urmă un dialog probatoriu *Ion*, sau *Despre Iliada*, şi *Menexenos*, sau *Discursul funebru*, dialog etic. Tetralogia a opta începe cu *Cleitophon*, sau *Exhortaţia*, dialog etic, urmat de *Republica*, sau *Despre justiţie*, dialog politic, *Timaios*, sau *Despre natură*, un dialog fizic, şi *Critias*, sau *Atlanticul*, care este un dialog etic. A noua tetralogie începe cu *Minos*, sau *Despre legi*, un dialog politic, urmat de *Legile*, sau *Despre legislaţie*, tot politic, *Epinomis*, sau *Adunarea nocturnă*, sau *Filosoful*, politic, şi, în sfârşit, *Epistolele*, în număr de treisprezece, etice" [2, p. 139-140]. Iar ultima grupare a dialogurilor pe care o menţionează autorul grec este cea pe trilogii. Astfel, câţiva, printre ei numărându-se şi Aristophanes gramaticianul, propun această clasificare: „Pun în prima trilogie *Republica*, *Timaios şi Critias*, în a doua *Sofistul*, *Politicul* şi *Cratylos*, în a treia *Legile*, *Minos şi Epinomis*, în a *patra Theaitetos*, *Eutyphron şi Apologia*, în a cincea *Criton*, *Phaidon şi Epistolele*. Celelalte dialoguri urmează unul câte unul, fără o ordine anumită. Unii filologi, după cum am arătat mai sus, încep cu *Republica*, pe când alţii încep cu *Alcibiade 11*, care e mai lung, sau alţii cu *Theages*; unii încep cu *Euthyphron*, iar alţii cu *Cleitophon*, câţiva cu *Timaios*, alţii cu *Phaidros*; alţii cu *Theaitetos*, în timp ce mulţi încep cu *Apologia*. Sunt recunoscute ca false dialogurile următoare: *Midon*, sau *Crescătorul de cai*, *Eryxias*, sau *Erasistratos*, *Alcyon*, *Acephalii*, sau *Sisyphos*, *Axiochos*, *Feacenii*, *Demodocos*, *Chelidon*, *Hebdomada* şi *Epimenide*" [2, p. 140].

Într-un articol dedicat genialului filosof din cartea sa *Enciclopedia Antichităţii*, Horia C. Matei susţine următoarele: „Grupate artificial de *Trasyllos* în 9 tetralogii, dialogurile lui Platon au fost clasificate de critica de specialitate de mai târziu în 4 categorii. Dialogurile de tinereţe sau socratice – *Apologia Sokratous* (*Apărarea lui Socrate*), *Criton*, *Ion*, *Hippias meizon* (*Hippias Maior*), *Hippias elatton* (*Hippias Minor*), *Alkibiades I* (*Alcibiade*), *Laches*, *Charmides*, *Statul* (*partea I*), *Eutyphron*, *Lisis*, în care Platon reînvie figura lui Socrate sau îi apără memoria, au un caracter aporetic, relevând înclinaţia lui Platon spre problemele de morală şi de educaţie. Urmează aşa-numitele dialoguri intermediare sau de tranziţie, ce poartă amprenta pitagoreismului şi care, prin conţinutul şi calităţile lor literare, anunţă marile dialoguri: *Protagoras*, *Cratylos*, *Gorgias*, *Eutydemos*, *Menexenos*, *Menon*. Din categoria operelor de maturitate (numite şi marile dialoguri) fac parte: *Symposion* (*Banchetul*), *Phaidon* (*Fedon*), *Politeia* (*Republica*), *Phaidros* (*Fedru*), *Statul* (*cărţile II-X*). Platon dezvoltă aici doctrina ideilor, pe care o va aplica în cele mai diverse domenii: metafizică, politică, etică şi estetică. În dialogurile târzii, redactate în ultimii ani de viaţă – *Teaithetos*, *Parmenides Sophistes* (*Sofistul*), *Politikos* (*Politicul*), *Timaios*,

BDD-A25962 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:26 UTC)

Nomoi (*Legile*) – figura lui Socrate se estompează, Platon aducând modificări importante doctrinei ideilor. Autenticitatea dialogului *Epinomis* nu este unanim admisă. (…) Una din constantele sistemului platonician este autodezbaterea, filosoful aflându-se într-un neîntrerupt dialog cu sine însuşi" [3, p. 255].

În literatura de specialitate sunt pe larg analizate ceea ce exegeţii numesc mituri platonice. Astfel, Paul Cornea aminteşte de unul dintre aceste mituri: „Într-un faimos dialog, *Phaidros*, Platon evocă mitul inventării literelor de către zeul egiptean Theuth. Lăudându-şi născocirea în faţa regelui Thamus («ştiinţa aceasta îi va face pe egipteni mai înţelepţi şi mai cu ţinere de minte»), Theuth este întâmpinat cu o critică severă. Lucrurile se vor întâmpla tocmai pe dos, îi replică regele: «Scrisul va aduce uitarea în sufletele celor care-l vor deprinde, lenevindu-le ţinerea de minte; punându-şi credinţa în scris, oamenii îşi vor aminti din afară, cu ajutorul unor icoane străine, şi nu dinlăuntru, prin caznă proprie». Mai departe, dându-i de astă dată cuvântul nemijlocit lui Socrate, textul ridică o nouă obiecţie fundamentală. Pe lângă slăbirea memoriei, mai există şi un alt dezavantaj: dacă te adresezi cuvintelor scrise cu o întrebare, «ele se învăluie într-o foarte solemnă tăcere», «nu îţi răspund decât un singur lucru, mereu acelaşi»" [4, p. 372]. Examinând dialogul, filologul român face următoarea observaţie: „Remarc în treacăt, ceea ce de fapt e omis de evocarea curentă a mitului lui Theuth, că prin condamnarea sa, Platon are în vedere un anumit tip de scriere, cel în care autorul «se îndeletniceşte cu cuvintele însăşi», nefiind atent decât în răsunetul retoric al vorbelor pe care le înşiră. Scapă de învinuire şi sunt validate, în schimb, scrierile de tip filozofic, al căror conţinut este întemeiat pe «relaţiile drepte, frumoase şi bune». Căci ele constituie doar o transcriere autentică a vorbirii cu miez şi întemeiere raţională, uzând de dialectică, aşa cum o înfăţişează chiar dialogurile lui Platon" [4, p. 373].

În Atena, Socrate nu s-a bucurat de apreciere unanimă, după cum ne-o demonstrează şi celebrul proces de judecată care l-a condamnat la moarte. Astfel, unii care au scris despre el nu l-au agreat, l-au criticat, uneori chiar destul de aspru. Spre deosebire de atitudinea lui Platon şi a celor ce se considerau discipolii marelui înţelept faţă de personalitatea acestuia, reputatul comediograf grec Aristofan care, ca şi Socrate şi alţi conlocutori ai acestuia, face parte din galeria personajelor din dialogurile platoniciene, a fost vădit ostil faţă de geniul socratic. Faptul este argumentat în celebrele sale comedii *Norii*, *Păsările* şi *Broaştele*, în prima şi în a doua Socrate figurând chiar ca personaj vorbitor. După cum ne informează Debra Nails în dicţionarul dedicat tuturor oamenilor care constituie lumea dialogurilor lui Platon, acesta din urmă chiar protestează împotriva lui Aristofan şi a portretului pe care celebrul dramaturg îl face lui Socrate în *Norii*. În viziunea lui, „este o caricatură credibilă a unui naturalist şi sofist care promovează zei noi. Pe scenă, Socrate apare atârnat de platforma zeilor, într-un coş, şi explică de ce se află acolo: «N-aş fi putut observa cum se cuvine fenomenele cereşti dacă nu mi-aş fi atârnat mintea şi nu mi-aş fi amestecat gândirea cea uşoară cu aerul cu care se înrudeşte. Iar dacă aş fi rămas jos, pe pământ, şi aş fi privit de-acolo, n-aş fi descoperit nimic. Căci, cum să spun, pământul atrage la sine, fără greş, umezeala din gânduri»" [5, p. 307]. După care, „batjocura lui Aristofan continuă cu *Păsările*, în 414 (…), incluzând verbul proaspăt inventat «a socratiza», *sokratein*) şi cu *Broaştele*, în 405 (…). În *Păsările*, un crainic elogiază utopicul oraş al păsărilor, cel venerat în rândul pământenilor: «Păi, înainte să construiţi acest oraş, toţi oamenii erau înnebuniţi de spartani: îşi lăsau laţele să crească, răbdau de foame, nu se spălau niciodată, se purtau ca Socrate, fluturau bastoanele în sus şi-n jos (…). Şi strofa corală care începe

BDD-A25962 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:26 UTC)

cu versul 1553 este plină de imputări. Într-o mlaştină subpământeană, «Socrate cel jegos cheamă spiritele»; sarcasmul este foarte ascuţit, mai ales dacă ne gândim la interpretarea dată pe atunci dialecticii lui Socrate văzută ca *phychagogia* (lit. călăuzire a sufletului)" [5, p. 307-308].

În cea de a treia piesă, corul cântă: „Vezi doar, nu dă bine să stai/ De vorbă cu Socrate,/ Zvârlind deoparte artele…" [5, p. 308].

Cultura Greciei antice, în primul rând prin Socrate, Platon şi Aristotel, a avut un ecou foarte puternic pe teritoriul Imperiului Roman şi o influenţă decisivă asupra culturii Romei antice. Astfel, cel care a întemeiat neoplatonismul, Ammonius Saccas l-a avut ca discipol pe Plotin care s-a stabilit la Roma unde a deschis propria şcoală filosofică. Iar celebrul autor de comedii Plaut, considerat unul dintre corifeii teatrului antic, a creat unul dintre cele mai memorabile personaje literare ale timpului care a dat chiar titlu uneia dintre piesele sale, *Pseudolus*. Despre acesta, cunoscutul clasicist E. Cizek afirmă în monografia sa dedicată literaturii latine că poate fi numit regele sclavilor plautini, fiind un „Falstaff al antichităţii, mag comic al literaturii latine şi totodată autentic alter-ego al lui Plaut, care prin intermediul lui, persiflează fără încetare şi concomitent se autopersiflează. Pseudolus este un adevărat vrăjitor al combinaţiilor cele mai neaşteptate. Chiar Simo, stăpânul cel bătrân, îl compară cu Socrate." [6, p. 73-74].

La rândul lui, Cicero se considera un discipol de a lui Platon, al iluştrilor gânditori Arcesilaos din Pitane şi Carneades, primul este considerat fondator al celei de-a doua Academii, iar celuilalt îi datorăm întemeierea celei de-a treia Academii. Analizând dialogul agonistic ciceronian, E. Cizek menţionează că acesta „îi îngăduie să evite dogmatismul, expunerea de tipul manualelor, deoarece, cum am arătat, Cicero consideră că certitudinea dogmatică nu poate fi niciodată dobândită. Cum am relevat mai sus, dialogul implică tocmai dezbaterea unor teze contrarii. Totuşi pot fi decelate, în utilizarea tehnicii acestor dezbateri, trei tipuri de «dialog», *dialogus*: cel platonician şi aristotelician (demonstraţie prin intervenţii relativ scurte şi stringente ale participanţilor, care conduce la obţinerea unei adeziuni măcar parţiale a conlocuitorilor pentru o anumită teză, expusă de unul dintre ei; lipseşte vivacitatea dialogului platonician autentic şi comportă o anumită monotonie, dar şi adecvarea la caracterele istoriceşte atestate ale personajelor), stoic (polemică a principalului vorbitor cu un interlocutor imaginar, care pune întrebări sau formulează obiecţii rapide; această tehnică, provenită din diatriba cinico-stoică, este utilizată în *Tusculanae disputationes*: cei doi interlocutori apar caracterizaţi prin siglele *M* şi *A*, adică «magistrul», *magister* ori *Marcus Cicero*, şi «auditoriul» sau «tânărul», *auditor* sau *adulescens*), specific ciceronian (controversă între personaje care fac expuneri relativ lungi, fără a ajunge la concluzii clare sau mai degrabă lăsând deschise toate opţiunile; descinde tot din tradiţiile platoniciene şi peripateticiene)" [6, p. 197].

După cum am menţionat la începutul articolului, în monografia sa consacrată lui Dostoievski şi romanului polifonic al acestuia, Bahtin a analizat pe larg dialogul socratic ce i-l datorăm lui Platon. Această opţiune a savantului rus e pe deplin explicabilă prin faptul că dialogurile scrise de ilustrul filosof antic constituie unele din primele documente literare în care poate fi sesizată polifonia ce a fost remarcabil valorificată mai târziu de romanele dostoievskiene. În această ordine de idei, descriind în al său *Cuvânt înainte* la prospografia elaborată de Debra Nails curentul contemporan care se autodefineşte drept *neo-Plato scholarship* (noua cercetare platoniciană) şi pe care îl ilustrează prin lucrările sale chiar autoarea dicţionarului în cauză, cunoscutul istoric şi publicist Zoe Petre

BDD-A25962 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:26 UTC)

afirmă următoarele: „«Noii platonicieni» consideră că riscul de a transforma dialogurile în (false) tratate de filozofie deghizate ca scenete creşte exponenţial dacă nu ascultăm cu atenţie multiplicitatea vocilor care răsună în text, dacă nu rezistăm ispitei de a privilegia pe una anume în detrimentul polifoniei – singura care lasă dialogul în întregul lui să ne vorbească" [5, p. IX].

Exegeza bahtiniană a dialogurilor socratice scrise de Platon a fost supusă unor nuanţări de către unii specialişti care au studiat opera genialului filosof prin prisma conceptelor elaborate de ilustrul savant rus. Astfel, în cartea sa intitulată sugestiv *The Rebirth of Dialogue*: *Bakhtin*, *Socrates*, *and the Rhetorical Tradition* (*Renaşterea dialogului*: *Bahtin*, *Socrate şi tradiţia retorică*), James P. Zappen afirmă următoarele: „În *Problemele poeticii lui Dostoievski*, Bahtin descrie tipul de bivocitate pe care îl găseşte în dialogurile platonice timpurii: testarea şi contestarea, şi crearea ideilor ce au loc nu ca rezultat al cuvântării unui singur vorbitor, ci doar ca rezultat al unui schimb reciproc de subiecţi vorbitori – scoaterea la lumină şi juxtapunerea vocilor, şi coliziunea vocilor prin care ideile vechi sunt tăgăduite şi se nasc idei noi. Bahtin exagerează probabil distincţia sa între dialogurile timpurii şi târzii, după cum sugerează R. Allen Harris şi Paul Kameen în interpretările lor bahtiniene a târziului *Phaidros*. Astfel, interpretarea lui Bahtin a dialogurilor timpurii ar putea fi extinsă şi asupra unora dintre dialogurile târzii" [7, p. 2-3].

În concluzie, este cazul să menţionăm că dialogurile socratice ale lui Platon şi figura emblematică a lui Socrate continuă şi după mii de ani ce s-au scurs de la scrierea lor să prezinte un interes inepuizabil pentru cei ce doresc să înţeleagă în esenţa ei această etapă de început şi, într-adevăr, de căpătâi din istoria filosofiei dialogului ce va cunoaşte peste veacuri un suflu nou odată cu publicarea operelor principale ale marilor cugetători ai secolului trecut care au încercat să clarifice unele dintre misterele dialogului desfăşurat atât în cadrul societăţii, cât şi în cel al operelor literare.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. Mihail Bahtin, *Problemele poeticii lui Dostoievski*, Editura Univers, Bucureşti, 1970.

2. Laertios Diogenes, *Despre vieţile şi doctrinele filosofilor*, Editura Polirom, Iaşi, 1997.

3. Horia C. Matei, *Enciclopedia Antichităţii*, Editura Meteora Press, Bucureşti, 2000.

4. Paul Cornea, *Interpretare şi raţionalitate*, Editura Polirom, Iaşi, 2006.

5. Debra Nails, *Oamenii lui Platon*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2008.

6. Eugen Cizek, *Istoria literaturii latine*, vol. I, Editura Corint, Bucureşti, 2003.

7. James P. Zappen, *The Rebirth of Dialogue*: *Bakhtin*, *Socrates*, *and the Rhetorical Tradition*, State University of New York Press, Albany, 2004.

BDD-A25962 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:26 UTC)